

PRÁVNÍ ÚPRAVA PORÁŽENÍ OVCÍ A KOZ V ČESKÉ REPUBLICCE

LEGAL REGULATION OF SHEEP AND GOAT SLAUGHTERING IN THE CZECH REPUBLIC

CHLOUPEK, P.¹, VEČEREK, V.¹, MALENA, M.², VOŠLÁŘOVÁ, E.¹, CHLOUPEK, J.¹

¹Veterinární a farmaceutická univerzita Brno; ²Státní veterinární správa ČR

Práce vznikla s podporou výzkumného záměru č. MSM6215712402 Veterinární aspekty bezpečnosti a kvality potravin.

ABSTRACT

Sheep and goat slaughtering is regulated particularly in two areas of legislation. The first area covers a direct protection of animals against cruelty as stipulated by Act No. 246/1992 Coll., on the protection of animals against cruelty, as amended, and Decree No. 382/2004 Coll., on the protection of farm animals at the time of slaughter, killing or other forms of putting to death, as amended. The second area of legislation concerning sheep and goat slaughtering covers veterinary legislation laying down conditions ensuring the production of health safe animal products, i.e. Act No. 166/1999 Coll., on veterinary care and amending certain related laws (Veterinary Act), as amended, and Decree No. 202/2003 Coll., on veterinary requirements on carcass meat, mincemeat, meat semi-finished products and meat products, as amended.

ÚVOD

Ovce a kozy jsou v České republice chovány mimo jiné také za účelem produkce masa. Jejich porážení probíhá v převážné většině případů na jatkách, ale tyto dva druhy zvířat patří mezi ty druhy jatečných zvířat, které se mohou porážet i při domácí porážce. Je-li jejich maso určeno k uvádění do oběhu, musí být získáváno za dodržení přísných podmínek a pod veterinárním dozorem. I v případě domácí porážky však chovatel musí dodržovat stanovené podmínky pro porážení zvířat, a to zejména z pohledu ochrany zvířat proti týrání. Proto je oblast porážení ovcí a koz upravena celou řadou právních předpisů, které podrobně stanovují podmínky jejich porážení a následného zpracování.

MATERIÁL A METODIKA

Byly vyhledány právní předpisy, které se vztahují k porážení ovcí a koz a následnému zpracování jejich produktů. Na základě těchto právních předpisů byly dovozeny povinnosti spojené s porážením ovcí a koz a zpracováním živočišných produktů z nich pocházejících.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Právní předpisy upravující porážení ovcí a koz lze rozdělit do dvou základních oblastí. První oblast právních předpisů upravuje porážení ovcí a koz z pohledu ochrany zvířat proti týrání. Druhá oblast právních předpisů upravuje porážení ovcí a koz a následné zacházení s živočišnými produkty získanými při jejich porážce zejména z pohledu zajištění zdravotní nezávadnosti živočišných produktů.

Oblast ochrany ovcí a koz proti týrání při porážení upravuje zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon stanoví, že během přepravy, přemístování, přehánění, ustájení, fixace nebo omráčení za účelem provedení porážky zvířete a v průběhu porážky zvířete nesmí být zvíře vystaveno jakékoliv jiné než nezbytné bolesti nebo utrpení. Nástroje, materiál, vybavení a zařízení sloužící k fixaci, omračování a usmrcování zvířat musí být sestrojeny, udržovány a používány tak, aby k prováděným úkonům docházelo rychle a účinně. Jatky musí být konstruovány tak, aby jejich vybavení a organizace ušetřila porážené zvíře utrpení. Vybavení a vhodné náhradní nástroje sloužící k omračování musí být uloženy v prostorách porážky tak, aby mohly být v naléhavém případě použity. Provozovatel jatek je povinen zajistit údržbu a pravidelné kontroly nástrojů, materiálu, vybavení a zařízení sloužícího k fixaci, omračování, usmrcování nebo k utrácení zvířat. Dokumenty o výsledcích této kontroly je povinen uchovávat po dobu 3 let a na vyžádání je předložit příslušnému orgánu ochrany zvířat. Osoby provádějící na jatkách porážku jatečných zvířat musí mít odbornou způsobilost, kterou stanoví ministerstvo prováděcím právním předpisem; další osoby, které provádějí činnosti související s přeháněním, ustájením nebo fixací těchto zvířat, musí provozovatel jatek poučit tak, aby uvedené činnosti prováděly kvalifikovaným způsobem. Provozovatel jatek je povinen vést dokumentaci o odborné způsobilosti osob vykonávajících porážku zvířat a činnosti související s přeháněním, ustájením nebo fixací těchto zvířat. Provozovatel jatek je povinen ještě 3 roky po ukončení činnosti těchto osob tuto dokumentaci uchovávat a na vyžádání ji předložit příslušnému orgánu ochrany zvířat.

Pokud je přežívání nemocného, vyčerpaného nebo zraněného zvířete spojeno s jeho nepřiměřeným utrpením, provede se jeho porážka na místě, kde k nemoci, vyčerpání nebo zranění zvířete došlo. Pokud chovatel hodlá přepravovat nemocné, vyčerpané nebo zraněné zvíře k porážce na jatkách, a není-li to v rozporu se zvláštním právním předpisem, je povinen si vyžádat vyšetření a zhodnocení jeho stavu veterinárním lékařem, který způsobilost zvířete pro přepravu posoudí a v případě souhlasu uvede tuto skutečnost v zdravotním potvrzení. Chovatel je povinen se před započatím přepravy uvedeného zvířete přesvědčit, že zvíře bude na jatkách přijato, a teprve potom může přepravu zahájit; při tom provede opatření, aby zvíře bylo přepravováno šetrně, nejkratší cestou a na nejbližší jatky. Je zakázáno přepravovat zvířata, jejichž porážení zakazuje zvláštní právní předpis nebo která jsou celkově vyčerpaná, dále zvířata, která nemohou bez cizí pomoci jít nebo stát, a použitý dopravní prostředek není vybaven zařízením umožňujícím naložení zvířete, aniž by mu byla způsobena bolest, utrpení, zranění nebo jiné poškození, a zvířata, která zjevně projevují znaky bolestivosti, kýly, výhřezu nebo zlomeniny končetiny, pánve anebo páteře.

Během vykládky a přehánění zvířete na místo porážky musí být se zvířetem zacházeno šetrně, s přihlédnutím k jeho sklonu ke stádovému chování. Umožňují-li to dané podmínky, převádějí se zvířata individuálně. Můstky, rampy a naháněcí uličky musí být provedeny tak, aby snížily na minimum riziko poranění zvířat; cesta musí být volná bez překážky a její osvětlení nesmí vytvářet ostré stíny. K nahánění, usměrňování a pohánění zvířat mohou být používány jen nástroje určené k tomuto účelu. Je zakázáno zvíře bít, kopat nebo vykonávat tlak na jeho zvlášť citlivá místa, včetně očí a pohlavních orgánů, drtit, kroutit, nebo lámat zvířeti ocas. Jatečné zvíře může být přivedeno do prostoru porážky, pouze následuje-li neprodleně jeho porážka. Jatečnému zvířeti, které není po dokončení jeho přemístění na jatky přímo převedeno do prostor porážky, musí provozovatel jatek poskytnout ochranu proti nepříznivým klimatickým podmínkám a trvalou možnost napájení vodou, která neohrožuje jeho zdravotní stav. Jatečnému zvířeti, které není poráženo do 12 hodin od dokončení jeho přemístění na jatky, musí provozovatel jatek poskytnout vhodné ustájení, přiměřené množství zdravotně nezávadného krmiva, možnost trvalého napájení vodou, která neohrožuje jeho zdravotní stav a péči jako zvířeti v chovu.

Zvíře musí být před porážkou nebo usmrcením fixováno. Je zakázáno svazovat končetiny zvířat a zavěšovat zvířata před omráčením. Jde-li o porážku zvířete pro potřeby církve nebo náboženské společnosti, jejíž předpisy stanoví jiný způsob porážky (rituální porážky) a kterým ministerstvo povolilo výjimku, provádí se znehybnění zvířete, jehož cílem je zamezit nepřiměřenému utrpení zvířete. Zvířata, která jsou omračována mechanickým nebo elektrickým zařízením aplikovaným v oblasti hlavy zvířete, musí být v takové poloze, aby přístroj mohl být použit po stanovenou dobu a omráčení bylo provedeno účinným a rychlým způsobem. Je zakázáno užít jako prostředek fixace nebo jako poháněcího zařízení pro zvířata elektrické přístroje, které slouží k omračování.

K omráčení zvířete na jatkách lze použít, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak, pouze přístroj s upoutaným projektilem, přístroj vyvolávající mechanický náraz, elektrický omračovací přístroj nebo oxid uhličitý nebo směs plynů podle zvláštního právního předpisu. Omráčení zvířete lze provést za předpokladu, že se bezprostředně provede vykrvení zvířete. K omráčení zvířete je zakázáno použít špičák; na jatkách je dále zakázáno použít kladivo, palici nebo obdobný nástroj. Odborně způsobilá osoba provádějící porážku musí před jejím zahájením zkontrolovat, zda omračovací přístroj odpovídá svými parametry požadavkům na účinné omráčení příslušného druhu a kategorie zvířat; při pochybnostech o dokonalé účinnosti nesmí být porážka zahájena.

Vykrvování jatečných zvířat musí být zahájeno bezprostředně po jejich omráčení, přičemž musí být provedeno tak, aby vyvolalo rychlé a úplné vykrvení. Před ukončením vykrvení se nesmí provádět žádný zpracovatelský úkon na vykrvovaném zvířeti ani elektrická stimulace srdce zvířete. Provádí-li omráčení, zavěšení, vyzdvižení a vykrvení jatečného zvířete jedna osoba, musí být ukončen sled uvedených úkonů u jednoho zvířete dříve, než zahájí jejich provádění u zvířete dalšího.

Prováděcím předpisem k zákonu na ochranu zvířat proti týrání v oblasti porážení ovcí a koz je vyhláška č. 382/2004 Sb., o ochraně hospodářských zvířat při porážení, utrácení nebo jiném usmrcování ve znění pozdějších předpisů. Tato vyhláška stanoví odbornou způsobilost osob, které provádějí na jatkách porážku jatečných zvířat, a dále upravuje vykládku, přehánění, ustájení, fixaci, omračování, vykrvování, porážku, utrácení nebo jiné usmrcování hospodářských zvířat.

Zvířata musí být co nejdříve, nejpozději do jedné hodiny po příjezdu na jatky, vyložena. Pokud je zpoždění nevyhnutelné, musí být zvířata chráněna před nepříznivými klimatickými vlivy v chráněných, dobře větraných místech. O době příjetí každé zásilky zvířat na jatky a době jejího vyložení vede provozovatel jatek záznam, který uchovává po dobu tří let od jeho pořízení. K naložení a vyložení zvířete z dopravního prostředku se používají jen místa a zařízení k tomu určená, můstky, rampy, lávky nebo pohyblivé nakládací a vykládací plošiny, jejichž sklon nepřesahuje 20 stupňů, výškové nerovnosti nepřesahují 20 cm a mezery v podlaze nebo mezi dvěma podlahami znemožňují vsunutí končetiny; tato zařízení jsou opatřena protiskluzovou podlahou a bočním hrazením zabraňujícími pádu zvířete nebo kontejneru se zvířaty. Zvířata, u nichž došlo během přepravy nebo přehánění na jatky ke strádání nebo bolestivým stavům, jakož i neodstavená mláďata, musí být ihned porážena. Pokud okamžitá porážka není možná, musí být tato zvířata umístěna odděleně a porážena v co nejkratší době, a to nejpozději do dvou hodin od dokončení jejich přepravy nebo přehánění. Zvířata, která nejsou schopna pohybu, nesmí být na místo porážky vlečena, ale musí být nutně porážena nebo utracena tam, kde leží, nebo pokud je to možné a nevyvolává to zbytečné strádání, musí být převezena na vozíku nebo přemístěna na pohyblivé plošině až na místo nutné porážky.

Zvířata, u nichž hrozí na základě jejich druhu, pohlaví, věku nebo původu vzájemné poranění, musí být držena a ustájena odděleně. Kontrola kondice a zdravotního stavu zvířat musí být zajištěna provozovatelem jatek nejméně dvakrát denně, a to ráno a večer.

Jestliže zvířata nejsou poražena do dvanácti hodin od dokončení jejich přemístění na jatky, pohlíží se na ně jako na zvířata v chovu a poskytuje se jim péče podle zákona, jeho prováděcích vyhlášek a zvláštních právních předpisů. Všechna zvířata, která nejsou poražena do dvanácti hodin od dokončení jejich přemístění na jatky a musí strávit noc v místech pro ustájení, musí mít dostatečné množství vhodné podestýlky.

Při použití přístroje s upoutaným projektilem musí být zajištěno, aby přístroj byl umístěn tak, aby projektil pronikl do kůry mozkové. U ovcí a koz je povoleno omračovat aplikací přístroje v krajině šije v případě, když rohy znemožňují čelní pozici. V takových případech musí být perforující přístroj umístěn bezprostředně za bázi rohů a namířen do ústní dutiny, po úderu musí do patnácti sekund začít vykrvení. Odborně způsobilá osoba provádějící porážku si musí ověřit, zda se skutečně projektil vrací po každém výstřelu do výchozí polohy, pokud tomu tak není, smí se přístroj znovu použít až po opravě. Zvířata smí být umístěna do omračovacího boxu, jen pokud je odborně způsobilá osoba provádějící porážku připravena zahájit akci ihned po umístění zvířete do boxu. Zvíře nesmí mít znehýbnou hlavu, dokud odborně způsobilá osoba provádějící porážku není připravena k jeho omračení.

Druhou oblast právních předpisů upravujících porážení ovcí a koz reprezentuje zejména zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon) ve znění pozdějších předpisů.

Není-li stanoveno jinak, musí být jatečná zvířata poražena na jatkách za podmínek stanovených tímto zákonem, zvláštními právními předpisy a předpisy Evropských společenství. Jatečná zvířata s výjimkou skotu včetně telat, koní, oslů a jejich kříženců a jelenovitých z farmového chovu mohou být poražena v hospodářství chovatele, jsou-li jejich maso a orgány určeny pouze pro spotřebu v domácnosti chovatele (domácí porážka). Toto maso a orgány podléhají veterinárnímu vyšetření, požádá-li o toto vyšetření chovatel, anebo stanoví-li tak krajská veterinární správa se zřetelem k nálezové situaci. Jatečná zvířata musí být dodávána na jatky v čistém stavu a vylučněná, a jde-li o dojnice, také vydojená, nesmí být krmena nejméně 12 hodin před poražením. Na jatky nesmí být dodávány zdravé březí plemence a jehňata a kůzlata do stáří 14 dnů. Jatečná zvířata podléhají na jatkách povinnému veterinárnímu vyšetření před poražením, jejich maso, orgány a ostatní části po poražení (prohlídka jatečných zvířat a masa). Vyšetření (prohlídka) před poražením a po poražení provádí úřední veterinární lékař, který splňuje požadavky odborné kvalifikace stanovené předpisy Evropských společenství. Postupuje při něm podle těchto předpisů, které také stanoví, kdy a ve kterých případech nemusí být úřední veterinární lékař přítomen vyšetření (prohlídce), prováděné úředním veterinárním asistentem.

Provozovatel jatek je povinen požádat krajskou veterinární správu o schválení a registraci, zabezpečit ve všech fázích výroby, zpracování a uvádění živočišných produktů do oběhu, aby nedocházelo k šíření nálezů a nemocí přenosných ze zvířat na člověka, označovat potraviny živočišného původu stanoveným způsobem, zaměstnávat při zacházení se živočišnými produkty pouze osoby způsobilé k takové činnosti podle zvláštních právních předpisů, dbát o jejich kvalifikaci a odbornou výchovu a vést je k dodržování hygienických požadavků na výrobu, zpracování a uvádění živočišných produktů do oběhu a k dodržování požadavků osobní hygieny, provádět soustavně vlastní kontroly hygienických podmínek výroby včetně stanovených mikrobiologických kritérií, odběru vzorků a jejich kontrolních vyšetření, vést záznamy o výsledcích těchto vyšetření, uchovávat tyto záznamy po dobu nejméně 2 let a na požádání je spolu s laboratorními protokoly poskytovat orgánům vykonávajícím státní veterinární dozor. Jde-li o laboratorní vyšetření k potvrzení zdravotní nezávadnosti živočišných produktů, musí být provedeno v laboratoři, které bylo vydáno pro příslušný druh vyšetřování osvědčení o akreditaci, vytvářet vhodné podmínky k provádění odborných veterinárních úkonů potřebných podle tohoto zákona a předpisů Evropských společenství ke kontrole

zdravotní nezávadnosti živočišných produktů a dodržování hygienických požadavků na výrobu, zpracování a uvádění živočišných produktů do oběhu, poskytovat orgánům vykonávajícím státní veterinární dozor údaje o původu surovin, z nichž byly vyrobeny potraviny, poskytovat nezbytnou součinnost orgánům, které provádějí odběr vzorků a šetření v souvislosti s plněním plánu sledování některých látek a jejich reziduí, a dodržovat opatření přijatá na základě tohoto šetření, jde-li o podnik s malým objemem výroby, dodržovat stanovenou výrobní kapacitu.

Provozovatel jatek je povinen dále organizovat a řídit jejich provoz v souladu s předpisy Evropských společenství a se zásadami ochrany zvířat před nebezpečnými nákazami, jinými škodlivými vlivy a týráním a s veterinárními požadavky na zdravotní nezávadnost živočišných produktů, přijímat na jatky pouze jatečná zvířata, která jsou označena podle zvláštního právního předpisu a o kterých mu byly poskytnuty údaje stanovené předpisy Evropských společenství, jimž nebyly podávány nepovolené nebo zakázané látky anebo přípravky, jimž byly podány látky anebo přípravky, jejichž působením by mohly být nepříznivě ovlivněny živočišné produkty, ale u nichž prokazatelně uplynuly stanovené ochranné lhůty. Dále je provozovatel jatek povinen zabezpečit, aby kdykoli mohla být zjištěna totožnost přijatých jatečných zvířat a příslušnost masa, orgánů a ostatních částí k nim, a to až do rozhodnutí o jejich požitelnosti, popřípadě použitelnosti. V provozu, kde není soustavný veterinární dozor, musí provozovatel ohlásit krajské veterinární správě každou dodávku jatečných zvířat nejméně 24 hodin před jejím uskutečněním, nutnou porážku neprodleně, ohlásit úřednímu veterinárnímu lékaři neprodleně každé onemocnění nebo podezření z onemocnění, poranění nebo uhynutí jatečného zvířete, vytvořit podmínky pro prohlídku jatečných zvířat a masa a poskytnout bezplatně osobám, které ji provádějí, nezbytnou věcnou, osobní a jinou pomoc, vypracovat a předložit krajské veterinární správě ke schválení provozní a sanitační řád a pohotovostní plán opatření pro případ výskytu některých nebezpečných nákaz a nemocí přenosných ze zvířat na člověka.

Jatečná zvířata přijatá na jatky nesmí již prostory jatek opustit bez souhlasu úředního veterinárního lékaře. Nemocná nebo z nemoci podezřelá jatečná zvířata se porážejí na jatkách nebo v oddělení jatek určených pro tento účel. Se souhlasem krajské veterinární správy mohou být porážena i na jatkách v prostorech určených k porážení zdravých zvířat, avšak časově odděleně.

Podrobnosti upravuje vyhláška č. 202/2003 Sb., o veterinárních požadavcích na čerstvé maso, mleté maso, masné polotovary a masné výrobky ve znění pozdějších předpisů. Tato vyhláška upravuje podmínky pro schválení jatek porážejících ovce a kozy, pravidla pro porážení a rozhodování o požitelnosti masa ovcí a koz a způsob jeho značení. Dále upravuje podmínky pro provozy s malou kapacitou.

Kromě těchto základních právních předpisů přímo upravujících porážení ovcí a koz a zacházení s živočišnými produkty existuje celá řada dalších právních předpisů upravujících tuto oblast v obecné rovině nebo jen v omezeném rozsahu. Mezi nejdůležitější patří nařízení EP a Rady č. 853/2004, stanovující zvláštní hygienické předpisy pro potraviny živočišného původu a nařízení EP a Rady č. 1774/2002, kterým se stanoví hygienická pravidla týkající se vedlejších živočišných produktů, které nejsou určeny k lidské spotřebě.

ZÁVĚR

Právní úprava porážení ovcí a koz je soustředěna do dvou základních oblastí. První oblast představuje ochrana zvířat proti týrání reprezentovaná zejména zákonem č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání ve znění pozdějších předpisů a prováděcí vyhláškou. Druhá oblast upravuje veterinární a hygienické požadavky na porážení ovcí a koz a je reprezentována zejména zákonem č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon) ve znění pozdějších předpisů a prováděcí vyhláškou.